

พระโพธิสัตว์

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถ้าในหลวงนี้ว่ากันว่าเป็นพระโพธิสัตว์ วันเกิดพระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่มีบุญ คนบุญพาเกิด เราอาศัยบุญกุศลอันนั้นได้ด้วย พระโพธิสัตว์มีหลายระดับ พระโพธิสัตว์ตั้งแต่ต้น ระดับกลาง ระดับอย่างสูง คูอย่างองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตอนเกิดสิ เกิดมา คลอดออกมาจากครรภ์ ของมารดา มารดาต้องตายไป เพราะว่าเกิดเฉพาะครรภ์นั้นเกิดได้คนเดียว นี้เวลาเกิดมาเดินได้ ๗ ก้าว เปล่งวาจาได้ ๗ คำ เวลาเกิดมา แต่พระโพธิสัตว์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่าน ตรัสรู้ธรรม แล้ววางไว้ นะ วางศาสนาไว้

เราคิดดูสิถ้าคนที่ไม่รู้เรื่องศาสนาเลย แล้วเผยแพร่ศาสนาได้ วางศาสนาได้จน ๒,๕๐๐ กว่าปี มานี้ แล้วศาสนายังยืนยงไปอีก ๕,๐๐๐ ปี พระโพธิสัตว์ที่ตรัสรู้ที่ว่าเข้ม เวลาเกิดมาบุญกุศล มหาศาลเลย แล้วใครเกิดมาช่วงนั้นเป็นสหชาติจะได้อาศัยบุญกุศลนั้น ได้เป็ดนะสังคมจะร่มเย็น มาก สังคมจะร่มเย็นเพราะอะไร เพราะเรื่องของศาสนา เรื่องของศีลธรรมเข้าไป คนจะไม่ เบียดเบียนกันจนเกินกว่าเหตุ

อันนั้นเรื่องอาศัยของร่างกาย แต่เรื่องอาศัยของหัวใจ เห็นไหม พระพุทธเจ้าไม่ตรัสรู้ ปัญญา วัคคีย์เป็นพราหมณ์ อัญญาโกณฑัญญะเป็นผู้ศึกษามาทั้งหมดเลย แต่ก็ไม่สามารถรู้อะไรได้ พวก ลัทธิศาสนาต่างๆ ที่เขาเกิดขึ้นมาแล้ว เขาปฏิญาณตนว่าเขาสำเร็จแล้วเป็นพระอรหันต์สอนกัน เขาก็สอนกันแบบว่าเป็นแค่กดไว้เฉยๆ นี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วมันถึงเป็น ประโยชน์ขนาดนั้น พระโพธิสัตว์

ของเราก็เหมือนกัน องค์ในหลวงเราถ้าคิดว่าเป็นพระโพธิสัตว์ แต่พระโพธิสัตว์ขณะนี้สังกรรมเย็นใหม่ เราอาศัยความเป็นอยู่ของท่าน คุณติสังคมเมืองไทย ขนาดเมื่อก่อนที่ว่าโดมิโนจะมาต้องล้มไปหมดถ้าตามหลักทฤษฎี แต่ก็อยู่ได้ อยู่ได้เพราะความกล้าไว้ เราเกิดมาร่วมสมัย ทำบุญกุศลนี้อุทิศส่วนกุศลให้ในหลวง อุทิศส่วนกุศลให้ในหลวง แต่เราก็ได้ความร่วมมือของเราด้วย ได้ความร่วมมือของเราเพราะว่าเราได้อาศัย ผู้มีบุญพาเกิด แล้วเราเกิดร่วมผู้มีบุญนั้น

พระโพธิสัตว์ เห็นใหม่ เวลาเกิดในพระไตรปิฎก เกิดเป็นกวาง เป็นกวางทอง เป็นอะไร เป็นลิงก็เคยเป็น พระโพธิสัตว์ท่านเกิดอย่างนั้น แต่ขณะที่เป็นลิงในพระไตรปิฎก ปกป้องคุ้มครองพวกของตัวนะ โคนนายพรานยิงนี้หนีขนาดไหน หนีไป แล้วมันไปถึงหน้าผาชันมันไปไม่ได้ ถึงตัวนั้นที่เป็นหัวหน้านอนพาดไปเลย แล้วให้ลูกน้องข้ามไป ข้ามไปๆ นี้หัวหน้าคนทำอย่างนั้น เวลาเราเป็นสัตว์ เป็นสัตว์แลกกันด้วยชีวิต เวลาตกใจมาก เวลากลัวขึ้นมา ความทุกข์อันนี้มันขนาดไหน แต่มีหัวหน้า มีผู้พาไป มีผู้พาให้เราพ้นจากอันนั้นออกไป มันก็ทำให้ความทุกข์อันนั้นมันผ่อนคลายลงได้ หัวหน้าที่ดี

ในของครูบาอาจารย์เล่าให้ฟังว่า พวกเรานี้มีอยู่ว่าพระเวลานั่งภาวนาอยู่ ภาวนานั่งอยู่ เห็นปลามาเข้าฝัน ปลามาเข้าทางนิมิตว่าพຸ່ງนี้เข้าบิณฑบาตไปขอให้ไปขอปลาชุกนี้ เพราะเขาขังเอาไว้ในกระชังของเขา แล้วพระองค์นั้นถามว่า “ทำไมต้องมาบอกผมล่ะ”

ปลาตัวนั้นในนิมิตมันพูดได้ไง ปลาตัวนั้นว่า “เขาเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเขาเกิดเป็นปลา ปลาฝูงนั้นจะโดนเขาฆ่า ขอให้พระองค์นี้ไปช่วย”

“แล้วทำไมต้องมาบอกพระองค์นี้”

“ท่านก็เป็นโพธิสัตว์ ปลาที่เป็นโพธิสัตว์”

นี่บอกให้พระไปขอ พระบิณฑบาตไปตอนเช้าก็ไปเจอจริงๆ เดินบิณฑบาตไปที่บ้านเขา แล้วก็เดินไปหลังบ้านไง ก็ขอ เพราะโยมสนิทกัน ขอปล่อยปลานั้นไปทั้งหมดเลย เห็นใหม่ พระโพธิสัตว์เวลาเกิดนี้หรือสัตว์ขนสัตว์ใจ พระโพธิสัตว์เวลาเกิดขึ้นมาเพื่อจะสร้างบารมีของตัวเองต่อไปๆ จนปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระพุทธเจ้าก็รื้อก้อนออกไป รื้อก้อนออกไป เกิดร่วมสมัยมันจะได้บุญกุศลอย่างนั้นตลอดไป เราก็เกิดร่วมสมัย แล้วเราก็เป็นเองได้ถ้าใครปรารถนาเป็นโพธิสัตว์นะ

ในตำราว่าไว้ว่าเวลาพระพุทธเจ้าลงมาจากดาวดึงส์ เปิดโลกทั้งหมด ขนาดที่ว่าคนในราชครุฑนั้นต่างคนปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าทั้งหมด อธิษฐานว่าขอเป็นพระโพธิสัตว์ ต้องสร้างสมบารมีต่อไป แต่ไปแล้วจะไปได้แค่ไหน สร้างสมบุญไปแล้วไปเปลี่ยนไปพลิกก็ได้ เพราะอันนี้เป็นเป้าหมายใจ เป้าหมายว่าใจนี้มีเป้าหมายว่าจะเดินไปขนาดนั้น ถ้าจะทำได้จะทำอย่างนั้น ถ้าทำไม่ได้ก็พลิกได้ เพราะอันนี้มันสั่งสมบุญมา สั่งสมบุญมาเป็นบุญกุศลภายใน บุญอันนี้มันเกิดขึ้นจากอาการของมันคือความคิด อาการของมันคือโอกาสของใจ เราจะเปิดใหม่

อย่างเช่นเรามาวัดมาวากัน นี่ผู้ที่มิว่าสนาถึงอยากจะเข้ามาทางนี้ไง มันเป็นเรื่องที่ว่ามองไม่เห็น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกธรรมนี้เป็นของที่ลึกซึ้งมาก กว้างขวางมากถึงจับต้องไม่ได้ อย่างเช่นอากาศ เห็นไหม เราหากันแต่เรื่องวัตถุนะว่าต้องมีวัตถุเป็นเครื่องอาศัยปัจจัย ๔ แต่คนลืมนองอากาศว่าไม่ต้องซื้ออะ อากาศนี้เป็นของที่มีมันมีอยู่ในอากาศที่มันเป็นไปในธรรมชาติ มันละเอียดอ่อนมาก แต่เราต้องอาศัยอากาศนี้เพื่อหายใจ ออกซิเจนหายใจเพื่อไปฟอกเลือดฟอกอะไรของเราในร่างกายของเรา นี่มันเป็นสิ่งที่เราไม่เห็นคุณค่าของมันเลย เราไปเห็นคุณค่าที่ต้องซื้อ ต้องแลก ต้องขามา มันเป็นวัตถุ

อันนี้ก็เหมือนกัน คุณค่าของน้ำใจ คุณค่าของหัวใจเราเองใจ หัวใจเราเองเชื่อในเรื่องสิ่งที่ว่าคนเขาไม่เชื่อ คนเขาว่าสิ่งนั้นพิสูจน์ไม่ได้ สิ่งนั้นพิสูจน์ไม่ได้...มันพิสูจน์ไม่ได้ตรงไหน สิ่งที่ว่าพิสูจน์ไม่ได้มันผลักไสโคนกิเลสมันหลอกใจ พิสูจน์ไม่ได้มันก็พิสูจน์ที่หัวใจสิ หัวใจทุกซ์หรือไม่ทุกซ์ หัวใจเวลามันเศร้าหมอง เวลามันฟ่องแผ้วทำไมมันเกิดขึ้นมาในหัวใจของเราได้ หัวใจนี้เวลาเราหาสิ่งที่พอใจมามันก็ได้ชั่วคราว

สิ่งที่ได้ชั่วคราวมา เห็นไหม เพราะของนั้นเป็นของยืม ของนี้เป็นของอาศัย ร่างกายนี้ก็ เป็นของยืม ยืมแล้วต้องคืนเขา นี่ก็ยืมธาตุดิน ธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุไฟมา ยืมมา ธาตุ ๔ นี่ยืมมา ยืมจากโลกนี้มา แล้วอาศัยเป็นร่างมนุษย์ชั่วคราว นี่ก็ของยืม แต่ของยืม คำว่ายืมนี้เป็นสัจจะเป็นธรรม แต่ถ้าความเป็นจริง จริงตามสมมุติ ทางวิทยาศาสตร์มันพิสูจน์ได้ตรงนั้น ถึงเรื่องของหัวใจมีคุณค่ากว่า หัวใจมันเป็นของเราเอง มันไม่ใช่ของยืม ปฏิสนธิในครรภ์ของมารดาที่เกิดเป็นเรา โอบปาดิกะเกิดเป็นเทวดา

เวลาโอบปาดิกะ ใจนี้มันออกไป ไปเกิดในน้ำคร่ำ ไปเกิดเป็นตัวหนอน เกิดหมด ใจตัวนี้เป็นตัวเกิด แต่ขณะที่เกิดแล้ว สถานะที่เป็นไปนี้มันไม่รู้ สถานะก็คือภพชาติ นั้น แล้วพอเกิดใหม่ก็

ไปชาติใหม่ๆ แต่ไอ้พลังงานตัวเก่าคือหัวใจมันขับไล่ไป มันเปลี่ยนแปลงไปตลอด มันถึงว่าเป็นเราเพราะมันไปได้ตลอด มันไม่มีวันที่สิ้นสุด ถ้ามีวันที่สิ้นสุด มันจบชาติเดียวๆ

ทำไมคนเกิดมาไม่เหมือนกัน จริตนิสัยคนไม่เหมือนกัน ความชอบของคนไม่เหมือนกัน แม้แต่มาประพฤติกฎปฏิบัติก็ไม่เหมือนกัน บางคนประพฤติกฎปฏิบัติไปง่าย บางคนไปได้ยาก ต้องถูต้องไถไป แล้วบางคนเป็นไป เห็นไหม ถ้ามันเป็นไป นี่อำนาจวาสนาที่สะสมมา ที่ว่าเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ ความเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ ความปรารถนา แต่เวลาพลิกขึ้นมา บุญกุศลนั้นมันเสริมมาใจเราก็เหมือนกัน ถ้าอันนี้เราทำของเราได้ เราเกิดร่วมสมัยเราก็อาศัยบุญกุศลนั้นสืบไป

ฉะนั้น เราทำบุญกุศลที่ทำอยู่ขณะนี้ เราก็คิดมาเป็นของเราก็ได้ เราตั้งมาเป็นของเรา บุญกุศลนั้นเป็นของเรา แล้วอุทิศส่วนกุศลไป มันได้ ๒ ชั้น ชั้นหนึ่งคือผู้กระทำนั้นได้ก่อน แล้วเราอุทิศส่วนกุศลไปให้กับ...เห็นไหม ซึ่ง เข้าใจ พอใจในบุญกุศลนั้นที่เราได้พึ่งพาอาศัยอันนั้น บุญมันก็ย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับเข้ามาที่หัวใจของเรา เราก็สร้างสมขึ้นไป มันก็เป็นพื้นฐานของเราใจเข้าใจตรงนี้มันถึงว่าจับต้องได้ไง

สิ่งที่จับต้องได้ อากาศเป็นอากาศ เราว่าอากาศนี้เรายังพิสูจน์ได้ว่าเป็นอากาศ อากาของใจ พิสูจน์ได้ด้วยตัวเราเอง บังคับตั้ง รู้จำเพาะตน รู้จำเพาะตนว่าใจเรามีความสุขขนาดไหน มีความเศร้าหมองขนาดไหน ความทุกข์ขนาดไหน มันอยู่ในหัวใจของเรา แล้วเราเชื่อหรือไม่เชื่อละ มันเชื่อแต่มันทำได้ยากไง ทำคุณงามความดีเห็นยั้งใจไว้ให้เป็นอิสระกับตัวเองนะ ขณะที่เป็นอย่างนี้มันเป็นที่ขี้ข้าของความคิดใจ อารมณ์นี้มันครอบงำไว้หมดเลย มันผลักไล่ไปตามแต่ที่มันจะขับไล่ออกไป

ถ้าเราพยายามทำความสงบเข้ามา เห็นไหม ทาน ศีล ภาวนา ทานนี่กำจัดความคิด ทานพยายามดึงเราเข้ามา กำจัดความคิดเรื่องภายนอก แล้วความคิดภายในละ ความคิดภายนอกหมายถึงว่ามันไม่อยากจะ เป็น ไม่อยากทำไง นี่ความคิดภายนอก เปลือกข้างนอกเข้ามา ความคิดภายในที่มันซ่อนอยู่ในหัวใจ นี่มันซ่อนในหัวใจ อันนี้มันครอบคลุมใจอยู่ ถึงไม่เป็นอิสระไง ทำความสงบของเราเข้ามา พระพุทธเจ้าสอนอย่างนั้น ทำความสงบเข้ามา แม้แต่ศาสนาเราไม่มี ความสงบของใจ ในลัทธิต่างๆ เขาสอนอยู่แล้ว

พื้นฐานธรรมชาติของมัน ใจที่ฟุ้งซ่าน พายุที่เกิดขึ้น พายุนั้นไม่ปั่นป่วนตลอดเวลา พายุนั้นต้องสงบตัวลงคราวหนึ่ง เดียวมันก็ก่อตัวขึ้นมาใหม่ อารมณ์นี้ก็เหมือนกัน เวลามันทุกข์มันร้อน

มันเกิดขึ้นตลอดเวลา แต่แล้วมันก็ต้องดับไปโดยธรรมชาติของมัน แต่ไม่มีใครสามารถจับตรึงนี้มาเป็นประเด็นได้ไง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วถึงได้ย้อนกลับมาตรึงนี้ไง เกิดดับๆ เพราะสถานะของขั้น ๕ เราเกิดมา มีชาติ ๔ และขั้น ๕ ขั้น ๕ มันคลุมใจอยู่แล้วทำความสงบเข้ามา ก็แค่เข้าไปกอดไว้เฉยๆ เข้าไปกอดไว้เฉยๆ มันก็มีความสุขของมัน

ความสงบนี้ทำให้เราเป็นอิสระกับตัวเราเอง พอเป็นอิสระกับตัวเราเอง มันก็เป็นอิสระแล้ว เป็นทางสองแพร่งที่เราจะเลือกโลกียะหรือโลกุตระ โลกียะก็รู้เห็นต่างๆ ไป ความรู้เห็นติดกับโลกไป นรกสวรรค์อยากรู้ไปเพราะมันเวียนอยู่ใน ๓ โลกชาติ โลกุตระไม่ต้องไปตรงนั้น กลับมาไฉ่ตรงความคิด แล้วจับคว้าจิตนี้มันเศร้าหมอง เศร้าหมองเพราะเหตุใด มีอะไรเป็นเชื้อเป็นต้นเหตุ เห็นไหม กิเลสมันอยู่ที่ใจนั้น นี่ถ้าเราแยกเข้ามาเป็นโลกุตระ ยกขึ้นวิปัสสนา ถ้ายกขึ้นวิปัสสนาเราก็จะเป็นไปได้

จากบุญกุศลที่เราอุทิศส่วนกุศล เป็นพระโพธิสัตว์มีความร่มเย็น บารมีปกป้องพวกเราอยู่ อันนั้นเราเกิดแล้วเราพบพระพุทธศาสนา เรามีโอกาสตรงนี้มันถึงขวนขวาย คนขวนขวาย คนเข้าใจตรงนี้ไง พระโพธิสัตว์ก็ต้องรู้สัตว์ขันธ์สัตว์ไป เพื่อปรารถนาบุญบารมี อันนั้นมันเป็นเรื่องของโลกภายนอก โลกที่มันหมุนเวียนไป แต่เรากำจัดกิเลสของเราเลยนี้มันสำคัญกว่านะ กำจัดกิเลสของเราได้มันพ้นจากการหมุนเวียนไป

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน พระอริยสาวกต่างๆ ที่ตรัสรู้ที่รู้ตามธรรมก็เป็นพระอรหันต์เหมือนกัน แต่มันต่างกันด้วยอำนาจวาสนาบารมีที่การสะสมนี้แหละ เราสะสมมากมันก็ได้อำนาจวาสนามาก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเขาไปบอกใจว่าพระพุทธเจ้านี้เป็นพระพุทธเจ้าถึงมีคนมานับถือมาก ถึงมีคนมาให้ทานมาก พระพุทธเจ้าบอกไม่ใช่หรอก ไม่ใช่ตรงนั้นเลย สิ่งที่มีมันเกิดขึ้นนี้เพราะท่านทำมา

ฟังสิคำว่าสละทานมา สละทานแม้แต่ลูกแต่เมีย สละออกทั้งหมด แล้วเวลาสละออก เห็นไหม เราสละออก คนว่าเอาเปรียบ พระเวสสันดรนี่เห็นแก่ตัว เอาเปรียบ ไม่ได้คิดมุกกลับ มุกกลับว่าในเมื่อสามีภรรยาเป็นผู้ที่รักใคร่กัน บุตรนี้รักมาก ความรักมากพลัดพรากออกไปมันสะเทือนหัวใจมากนะ คนที่เรารักเราปรารถนาให้เจ็บไข้ได้ป่วย เราว่าเราเจ็บไข้ได้ป่วยแทนก็ได้ ทำงานนะเขาอยู่เฉยๆ เราทำงานแทนก็ได้ แล้วพลัดพรากออกไป ความพลัดพรากไป จะว่าเห็นแก่ตัวไม่ได้หรอก เพราะมันสะเทือนใจกว่า ถ้าจะเอา เอาเราไปเสียดีกว่าเอาคนที่เรารักไปจริงไหม

แต่นี้เพราะต้องเป็นอย่างนั้น เพราะกิเลสมันอยู่ที่ใจ ต้องปลัดพราก ต้องสะเทือนถึงใจ สะเทือนถึงใจมันสะเทือนถึงหัวใจ ถึงขั้วของหัวใจ กิเลสมันอยู่ตรงนั้น เห็นไหม นี่สละแม่ขนาดนั้น สละออกมาทุกอย่าง พอสละออกไปมันก็สะสมมาเป็นกรรมดีที่จะได้รับผลบุญอันนั้น พอเกิดพระพุทธเจ้าแล้วสิ่งที่ทำให้ต่างหากมันถึงย้อนกลับมาใจ สิ่งที่ทำให้ต่างหากมันย้อนกลับมาๆ คนเชื่อบารมี คนเลื่อมใสพระพุทธเจ้าเพราะการกระทำทั้งหมด สิ่งนั้นทำมา แล้วเราก็ทำของเรามา แต่ไม่ถึงขนาดนั้นเราก็ทำให้กิเลสเราสิ้นได้ สิ้นได้เพราะว่าเราเชื่อเรื่องศาสนา เราเชื่อเรื่องยา คนเราเดินเข้าไปหา ยา พอกินยาเข้าไปโรคนั้นต้องหาย

ถ้าใจเราเริ่มเชื่อ เห็นไหม คุณค่าของอำนาจวาสนามันเกิดตรงนี้ เราถึงย้อนกลับมาว่าพวกเราต้องมีอำนาจวาสนามันได้ปักใจเชื่อตรงนี้ ปักใจเชื่อแล้วประพฤติปฏิบัติ มันเปิดประตูใจ เปิดให้อากาศเข้า เปิดให้ธรรมะเข้าไปในหัวใจของเรา แล้วธรรมะเข้านี้สุดมยปัญญา จินตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา จากศึกษาเล่าเรียนแล้วเราประพฤติปฏิบัติ

ความประพฤติคือตัดตน คือการบังคับใจของตัวเองไว้ เราบังคับของเราเองมันก็เข้าถึงใจ พอถึงใจ อันนั้นเป็นความสัมผัสของใจ เป็นเนื้อของใจ เป็นประสบการณ์ของใจที่สัมผัสกับธรรม อันนั้นถึงเป็นประโยชน์จริง ถึงว่าสุดมยปัญญา จินตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา ภาวนา เห็นไหม การภาวนาถึงเกิดปัญญาอันนั้น ภาวนาอันนี้มันจะชำระกิเลสของเราไป มันตัดหัวใจ ตัดความเคยใจ กิเลสคือความเคยใจ มันจะไปตามประสา มันไม่อยู่ในอำนาจของใครทั้งหมด แล้วธรรมอันนี้เข้าไปจัดระเบียบของมัน แล้วตัดแปลงมันจนกว่ามันจะสิ้นออกไปจากใจ นี่ธรรมที่มันเป็นที่ว่าหัวใจเท่านั้นที่สัมผัสกับธรรม หัวใจเท่านั้นเป็นที่รับธรรมที่ว่าเป็นเนื้อของธรรม

หนังสือก็เป็นกระดาษที่ว่ามีตัวอักษรไว้ เราไปอ่านหนังสือเราถึงจะเข้าใจตามหนังสือนั้น เห็นไหม แล้วเราไปอ่าน ใครเป็นคนอ่าน? ใจต่างหากเป็นคนอ่าน คนรับรู้ ตาก็แค่กระทบ ตานี้กระทบ ถ้าเรามองเฉยๆ โดยที่ไม่มีความรู้สึกมันก็ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น แต่เพราะเราตั้งใจอ่าน พอตั้งใจ ใจมันเกิดขึ้นแล้ว ความตั้งใจของใจเกิดขึ้น กระทบถึงใจ มันสะเทือนเข้าไปที่หัวใจทั้งหมดเลย แต่ก็เป็นสุดมยปัญญา เพราะมันมีสิ่งที่ปกป้องอยู่ในหัวใจของมัน หัวใจปกป้องว่ามันจะเข้าไปได้หรือ อ่านประวัติครูบาอาจารย์มันจะทำอย่างนั้นได้หรือ คนเราจะทำได้ขนาดนั้นหรือ นี่สิ่งนี้คือความลึกลับแล้วเราพยายามปฏิบัติเข้าไป

สิ่งนั้นเป็นสิ่งนั้น สิ่งที่เราสัมผัส สิ่งที่เรารู้อันนั้นเป็นของเรา พอของเราสัมผัสเข้าไปๆ นี้
ประสบการณ์ของใจ เนื้อของใจรับรู้ นี่ตรงนี่ถึงว่าเป็นใจเท่านั้นที่เป็นภาชนะรับธรรม สิ่งที่เราเรียก
มานั้นเป็นแค่ส่วนภายนอกที่เราต้องไปศึกษา ศึกษาเข้ามาแล้วก็สิ้นสุดมยปัญญา จินตมยปัญญา
ภวานามยปัญญา หัวใจของเราถึงสิ้นไปเป็นของเราเอง เอวัง